

“Спас”, електронні версії посібників: “Теорія і методика викладання українського рукопашу “Спас”, “Психофізичні і оздоровчі системи “Спас”, “Кінна підготовка”, “Техніка і тактика українського рукопашу “Спас”, “Історія і духовні основи”, “Основи виживання”. Розроблено і впроваджено програми проведення поетапних педагогічних практик і науково-дослідної діяльності студентів (літніх польових таборів, зльотів, походів, стажування).

Висновки. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи засвідчив, що за всіма критеріями як професійної діяльності викладачів, так і підготовленості студентів, спостерігалася позитивна динаміка. Однак проведене дослідження не вичерпує всіх проблем професійної підготовки майбутніх фахівців з українського рукопашу “Спас” у ВНЗ України.

Подальша дослідна робота пов’язана з проблемами теоретико-методологічного обґрунтування педагогіки і психології українського рукопашу “Спас”; посиленням уваги до професійної підготовки фахівців за інтегрованими професіями, з гнучким оновленням змісту вищої фізкультурної освіти відповідно до освітньо-кваліфікаційних рівнів на засадах наступності та неперервності; з маркетинговими дослідженнями потреби країни у кваліфікованих фахівцях з національних бойових мистецтв.

Література

1. Мандзяк А.С. Воинские традиции народов Евразии / А.С. Мандзяк ; [под общ. ред. А.Е. Тараса]. – Мн. : Харвест ; М. : АСТ, 2002. – 384 с.
2. Приступа Є.Н. Традиції української національної фізичної культури / Є.Н. Приступа, В.С. Пилат. – Л. : Троян, 1991. – 275 с.
3. Каляндрук Т.В. Загадки козацьких характерників / Т.В. Каляндрук. – Л. : Піраміда, 2006. – 272 с.
4. Кашченко А. Оповідання про Славне Військо Запорозьке Низове Електронний ресурс / А. Кашченко. – Режим доступу: <http://kaschenko.us.org.ua/>.

КРАВЧЕНКО В.М.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ НА ЗАСАДАХ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ

Глобальні перетворення у сфері вищої освіти в Україні викликають загострення багатьох психолого-педагогічних проблем, які потребують негайного й оперативного вирішення. Особливо глибокі зрушення мають відбутися у визначенні парадигмальних концептуальних положень професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців, конкурентоспроможних на сучасному ринку праці, здатних до оновлення оперативних цілей, організації цілісного навчально-виховного процесу в сучасних закладах освіти, до його модернізації, модифікації та інноватизації.

Тому на передній план підготовки таких фахівців виходить стратегічна проблема інтенсифікації їхньої професійної підготовки у вищих навчальних закладах, яка пов’язана з такими існуючими суперечностями між:

– потребами сучасного суспільства в інтенсивному розвитку вищих навчальних закладів як відкритих динамічних систем і недостатньою розробленістю методологічних підстав проектування освітнього процесу в цих системах;

- необхідністю системного вдосконалення освітнього процесу й відсутністю концептуальних положень щодо його змін на засадах інтенсифікації;
- кардинальними змінами в процесах набуття й передачі знань в умовах глобалізації суспільства і традиційними підходами до організації освітнього процесу (переважання функції транслятора інформації в діяльності викладача, неефективне використання інформаційно-комунікативних технологій, відсутність у студентів вибору власного освітнього маршруту тощо);
- потребами суспільства у фахівцях, які мають високий інтелектуальний потенціал, заснований на особистих знаннях, і здатні до постійного навчання й інновацій, креативної взаємодії, саморозвитку, та збереженням орієнтації практики вищої школи на знання, уміння, навички.

Зокрема, чітко виражена нині суперечність між зростаючим потоком нової інформації, необхідної для майбутньої успішної професійної діяльності студентів, й необхідністю засвоєння ними глибоких фундаментальних спеціальних знань, без яких у цьому потоці важко орієнтуватися, що теж може бути здійснено тільки інтенсивними методами.

Розв'язанням і подоланням вказаних суперечностей професійної підготовки майбутніх педагогів займалися: А. Алексюк, В. Андрущенко, С. Гончаренко, А. Зязюн, Л. Крамущенко, В. Кремень, І. Кривонос, О. Мірошник, І. Підласий, В. Семиченко, Н. Тарасевич та ін., які включають до переліку професійної готовності майбутніх учителів їхню здатність до педагогічної майстерності, створення для цього інноваційно-творчої атмосфери та взаємодії між суб'єктами вузівського педагогічного процесу.

Мета статті – висвітлити основні концептуальні позиції та підходи до інтенсифікації професійної підготовки майбутніх педагогів.

У контексті нашого дослідження в основу концептуальної парадигми інтенсифікації професійної підготовки майбутніх учителів покладено оновлення професійної підготовки як система науково-методичного забезпечення, що передбачає поєднання концептуальних, змістовно-структурних, технологічних та організаційних основ, звідси п е р ш е концептуальне положення: забезпечення формування особистості, здатної до самореалізації, саморозвитку, культивуваці своєї індивідуальності, професійної майстерності, здійснення переходу від режиму отримання інформації в режим її інноваційної розробки та евристичного пошуку (З.Н. Курлянд).

На жаль, навчальні плани вищих навчальних закладів до 90-х рр. ХХ ст. змінювалися лише в бік насичення нормативними дисциплінами, що призвело до багатопредметності і збільшення навчального часу, а в цілому – до значного перевантаження студентів. Навчальний план як державний документ позбавляв вищі навчальні заклади самостійності, можливості здійснення творчих змін і впровадження інновацій, а навчальний процес був жорстко регламентованим.

Стандартами вищої педагогічної школи сформульовано вимоги до освітньо-професійної програми підготовки майбутніх учителів, принципи технологізації й інформатизації навчального процесу але відсутній організаційно-методичний супровід цього процесу, необхідний спектр послуг,

необхідний для задоволення особистісно орієнтованих освітньо-професійних потреб. Це стримує процес самостійного пошуку і здобуття нових знань і вмінь. А найголовніше: самостійний пошук професійних цінностей у вищому навчальному педагогічному закладі у більшій частині професійної підготовки так і не розпочинається або розпочинається невдало.

Втім, час навчання у вузі для студента – це час, який збігається з найвищою мірою самостійного становлення повноцінної особистості, її уподобань, соціальної активності, формуванням усіх якостей, необхідних для успішної професійної діяльності. Більше того, факт навчання у вузі закріплює віру молоді у свої власні сили й здібності, породжує надію на повноцінну професійно-творчу діяльність, цікаве майбутнє життя. Навчальна діяльність для них має стати шляхом оволодіння вибраною професією й науковою школою, зоною розвитку особистісних професійних новоутворень і характеру професійної поведінки.

Друге концептуальне положення пов'язане з проголошеною у світі тенденцією переходу на новий тип навчання – інноваційний, для якого характерним є дві особливості. Перша – це навчання прогнозування, орієнтація людини не стільки на минулий досвід, скільки на далеке майбутнє. Таке навчання повинне готувати людей до використання методів моделювання, прогнозування, проектування в житті і професійній діяльності. Звідси – важливість розвитку уяви, акцентування уваги на проблемах і труднощах, які чекають на людину в майбутньому, на альтернативних засобах їх подолання.

Друга особливість інноваційного навчання полягає у залученні того, хто навчається, в співпрацю й участь у процесі прийняття важливих рішень на різних рівнях (від локальних і окремих до глобальних з урахуванням розвитку культури й цивілізації).

Необхідними умовами реалізації відповідних педагогічних технологій є формування у студентів полікультурної компетенції, активне використання стимулювальних соціально-педагогічних впливів, які сприяють ефективному засвоєнню полікультурних знань, вироблення полікультурних умінь та якостей. Важливими в цьому аспекті є: 1) вдосконалення навчально-методичного забезпечення; 2) урахування особливостей позааудиторної міжкультурної комунікації; 3) соціально-педагогічна адаптація індивідуальних особистісних потреб та властивостей майбутніх спеціалістів.

Таким чином, сучасний розвиток суспільства й його освіти вимагає подальшого вдосконалення системи підготовки й викладачів системи вищої педагогічної освіти. Постійний процес підвищення вимог до професійних умінь і навичок майбутніх педагогів передбачає також перегляд навчальних планів, навчальних та робочих програм, навчально-методичного забезпечення в цілому.

Як відзначає футуролог А. Тоффлер, суспільство в другій половині ХХ ст. стало на шлях “швидкого розвитку”, який вирізняється не лише прискоренням у виробничій і соціальній сферах, а й великим динамізмом соціальних відносин. Це потребує оперативності в переробці нової інформації, підвищує роль знань, швидкого навчання і перенавчання.

На фоні зниження значущості формалізованих знань особливо затребуваними стають: здатність до самонавчання, підвищення власної відповідальності й активності в набутті і передачі знань, адаптація випускників у динамічному та невизначеному соціальному й професійному середовищах. Відповідно змінюються акценти в діяльності викладача (посилення функцій модератора, консультанта, порадирика та ін.) і в управлінні освітньою системою вищої школи. Нині актуальними є розробка і розвиток інтенсивних методів і форм навчання, створення комплексів інтенсивних курсів, включаючи підручники, навчальні посібники, методики навчання з окремих предметів і комплексів дисциплін, засновані на інтеграційних принципах, які б стимулювали інтенсивне оволодіння знаннями і майбутньою спеціальністю на якісному рівні, а також цілісна інтенсифікація процесу навчання студентів у вищих навчальних закладах.

Враховуючи спроби освітян щодо вдосконалення професійної підготовки студентів у вищому навчальному закладі, ми визначили поняття інтенсивності педагогічного процесу, фактори інтенсифікації професійної підготовки студентів, напрями формування інтенсивного типу педагогічного процесу [1]. Але вдосконалення професійної підготовки фахівців потребує розробки концепції її інтенсифікації.

Концепція (лат. *conceptio* – розуміння) – система поглядів на ті чи інші явища, процеси; спосіб розуміння, трактування певних явищ, подій; ідея певної теорії [2].

Процес розроблення теоретико-педагогічних основ та концептуальних положень професійної підготовки фахівців на засадах інтенсифікації має спиратися на фундаментальні положення педагогіки вищої школи, сучасні положення дидактики, теорії виховання та розвитку студентів. Вибудовуючи педагогічну систему вищого навчального закладу, орієнтовану на інтенсивну підготовку фахівців, необхідно збагачувати елементами інтенсифікації кожен з її структурних складових. За В.Л. Ординським [3], до найважливіших педагогічних категорій належать навчання (самоосвіта), виховання (самовиховання), розвиток, педагогічний процес, педагогічна діяльність, модель фахівця, прогнозування, педагогічне корегування, цілі, зміст, методи, цінності та організаційні форми навчання, виховання й розвитку студентів. Педагогічні об'єкти, позначені цими категоріями, перебувають у постійному взаємозв'язку, створюючи цілісну структурну єдність – освітньо-виховну систему.

Розробляючи елементи педагогічної технології інтенсивного навчання, необхідно враховувати, що стабільність, життєздатність і перспективність педагогічної системи вищої освіти засновані на тому, що технології навчання мають бути представлені як системний метод проектування (від цілей через способи, форми, засоби і навчально-наукову базу до досягнення результатів навчання), реалізації, корекції подальшого відтворення процесу навчання.

Визначальною складовою педагогічної системи є освітній процес. Як відомо, основними елементами освіти є: цілі; зміст; засоби і способи здо-

буття освіти; форми організації освітнього процесу; реальний освітній процес як єдність навчання, виховання й розвитку людини; суб'єкти й об'єкти освітнього процесу; освітнє середовище; результат освіти, тобто рівень освіченості людини [3]. Тому саме ці ланки освітнього процесу потрібно збагатити елементами інтенсифікації.

Розглянемо деякі підходи до інтенсифікації елементів освітнього процесу. Сучасний рівень науки формує мету і зміст загальнотеоретичної, спеціальної, психолого-педагогічної підготовки фахівця, а професійна практика задає основні параметри моделі діяльності майбутнього фахівця конкретного профілю. Інтенсифікація засвоєння студентом навчального матеріалу полягає в переході від аналітичного підходу у викладанні кожної навчальної дисципліни до інтегрованого, заснованого на міждисциплінарних цілемотиваційних, змістовних, процесуальних і методичних функціональних зв'язках дисциплін, які вивчає студент. Таким чином, професійне спрямування вивчення кожної навчальної дисципліни сприяє інтенсивному формуванню професійних якості майбутнього фахівця.

Як стверджує Н.Є. Мойсенюк, процес навчання – це динамічна взаємодія (співробітництво, партнерство) педагога та студентів, під час якої здійснюється стимулювання та організація активної навчально-пізнавальної діяльності студентів з метою засвоєння системи наукових знань, умінь, навичок, розвитку і всебічної вихованості особистості [4]. Тому окремим напрямом інтенсифікації є посилення цієї взаємодії шляхом підвищення мотивації студента до навчання та створення педагогічних умов для активізації навчального процесу.

Ідеї інтенсифікації професійної підготовки фахівців мають теоретичне підґрунтя – закони та закономірності навчання. За визначенням С. Гончаренка, закономірності навчання (дидактичні закономірності) – це об'єктивні, стійкі й суттєві зв'язки в навчальному процесі, що зумовлюють його ефективність: спрямованість навчання на розв'язання взаємопов'язаних завдань щодо всебічного і гармонійного розвитку особистості студента [5]. Закономірність відображає об'єктивні, суттєві, необхідні, загальні, стійкі взаємозв'язки, які повторюються за певних умов.

Специфіка дидактичних закономірностей полягає в тому, що вони відображають стійкі залежності між усіма елементами навчання – діяльністю педагога, діяльністю студента та об'єктом засвоєння, тобто змістом навчання.

Розглядаючи закономірності навчання, виявлені різними педагогами, можна переконатися, що вони є теоретичним підґрунтям інтенсифікації освітнього процесу.

Виділяють зовнішні і внутрішні закономірності навчання. Зупинимося на найважливіших із них, зокрема таких:

- ефективність навчального процесу залежить від умов, у яких він відбувається (тобто підвищити ефективність навчання можна за рахунок інтенсивних методів навчання, інтенсивного застосування засобів навчання);
- процес навчання залежить від реальних навчальних можливостей студентів (інакше кажучи, зміст і методи навчання вибирають з огляду на

реальні навчальні можливості студентів, зумовлені рівнем розвитку інтелектуальної, емоційної та вольової сфер, знань і вмінь, навичок до навчання, ставленням до навчання, фізичним станом і працездатністю, що дає можливість формувати індивідуальну траєкторію навчання студента);

– ефективність процесу навчання залежить від рівня активності студента (суть цієї закономірності полягає в тому, що результати навчання студента залежать від характеру навчально-пізнавальної діяльності й рівня розвитку його мотиваційної сфери; інтенсифікуючи ці процеси, можна досягти якісних показників професійного розвитку фахівців).

I. Підласий звернув увагу на поділ конкретних закономірностей навчання на: дидактичні, гносеологічні, психологічні, соціологічні, організаційні [6]. Усвідомлення цих закономірностей дає змогу визначити шляхи інтенсифікації професійної підготовки фахівців.

Дидактичні закономірності охоплюють результати навчання, продуктивність засвоєння обсягу знань, умінь, навичок (результати навчання прямо пропорційні усвідомленню цілей навчання студентом, залежать від способу участі студентів у навчальній діяльності; навчання через дії у 6–7 разів продуктивніше, ніж через слухання).

Гносеологічні закономірності визначають вплив розумового розвитку на здобування навчальної інформації, продуктивність творчого мислення, проблемність та інтенсивність навчання (продуктивність засвоєння залежить від рівня проблемності навчання, інтенсивності участі студентів у розв'язанні посильних і значущих для них навчальних проблем; продуктивність засвоєння знань, умінь прямо пропорційна обсягу практичного застосування знань, умінь; результати навчання прямо пропорційні вмінню студентів організувати власну навчально-пізнавальну діяльність).

Психологічні закономірності характеризують індивідуальні психічні властивості, процеси, які впливають на продуктивність навчання (продуктивність навчання прямо пропорційна інтересу студентів до навчальної діяльності; результати засвоєння конкретного навчального матеріалу залежать від здібностей студентів до оволодіння конкретними знаннями, вміннями, від індивідуальних уподобань студентів; продуктивність навчання зумовлена рівнем, силою, інтенсивністю й особливостями мислення студентів; продуктивність навчання залежить від рівня розвитку пам'яті, зумовлена рівнем сформованості навичок і вмінь, кількість повторень значно впливає на продуктивність навчання).

Соціологічні закономірності визначають вплив розвитку учасників навчального процесу на продуктивність і результативність навчання (розвиток індивіда зумовлений розвитком усіх інших індивідів, з якими він перебуває в прямому або непрямому спілкуванні; престиж студента в академічній групі залежить від: 1) позиції, яку він займає; 2) ролі, яку він виконує; 3) академічних успіхів і досягнень; 4) індивідуальних якостей; ефективність навчання залежить від якості спілкування педагога зі студентами).

Організаційні закономірності встановлюють оптимальні активні форми і види організації навчання, за допомогою яких формується мотивація, інте-

рес до навчання тощо (ефективність навчання залежить від організації навчання, яка розвиває в студентів потребу вчитися, формує пізнавальні інтереси, приносить задоволення, стимулює пізнавальну активність; результати навчання прямо пропорційні ставленню студентів до навчальної праці, своїх навчальних обов'язків; розумова працездатність залежить від стану здоров'я, режиму розумової діяльності, статі, віку і пори року, дня тижня, часу доби; продуктивність навчання зумовлена рівнем організації педагогічної праці).

Зазначені закономірності є базою виникнення й розвитку педагогічних ідей, спрямованих на вдосконалення освіти, зокрема, інтенсифікації професійної підготовки фахівців. У свою чергу, впровадження ідей інтенсивного навчання, на наш погляд, відкриває низку специфічних закономірностей, які стосуються окремих аспектів навчального процесу. Виявлення та обґрунтування цих закономірностей є напрямом подальших досліджень.

Висновки. Таким чином, в основу розробки концепції інтенсивного розвитку професійної підготовки фахівців покладено фундаментальні положення педагогіки вищої школи, сучасні дидактичні закономірності, які є теоретичним підґрунтям інтенсифікації навчального процесу.

Література

1. Кравченко В.М. Інтенсифікація педагогічного процесу у вищому навчальному закладі як фактор удосконалення професійної підготовки студентів / В.М. Кравченко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. – Запоріжжя, 2010. – Вип. 8 (61).
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
3. Ординський В.Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
4. Мойсенюк Н.Є. Педагогіка : навч. посіб. / Н.Є. Мойсенюк. – К. : КДНК, 2001. – 608 с.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
6. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс : учебник для студ. пед. вузов : в 2 кн. / И.П. Подласый. – М. : ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1 : Общие основы. Процесс обучения. – 574 с.

ЛИСАК Н.О.

ДО ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У теорії освіти на сучасному етапі визначається декілька напрямів, серед яких особливого значення набуває особистісно орієнтована освіта.

Навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі зумовлює необхідність змін сутнісної його характеристики – взаємодії викладача й студентів, що вимагає іншої його організації.

Аналіз досліджень переконує, що вдосконалення вищої освіти здійснюється за такими напрямками:

– теоретичне обґрунтування культурологічного підходу до організації навчально-виховного процесу у вищій школі, визначення потенційних можливостей освітнього процесу у формуванні педагогічної культури фахівця (В. Гриньова, Г. Звездунова, Т. Кригіна, М. Рудь);

– здійснення уточнення суті професійно-педагогічної спрямованості, професійно-педагогічної успішності, готовності педагога до інноваційної діяльності (І. Алексеєнко, Є. Єрофєєва, Е. Фірстова та ін.);